

BUSCH BÉLA

A személyiség büntetőjogi védelme, különös tekintettel a fegyveres testületek keretében megvalósuló deliktumokra

V. rész

A cikksorozat I. része a személyiség jogi védelmének általános elvi és szociológiai alapjait, továbbá alkotmányjogi és polgári jogi eszközeit, valamint ezek érvényesülésének módjait vázolta.

A II. rész a büntetőjogi védelem elméleti alapjait, továbbá a szabadság védelmének eszközeit, valamint a legáltalánosabb törvényi tényállások szabályait ismertette.

A III. rész a titok szféra védelme elméleti alapfogalmait, a titok általános és különös fogalmait, nemeit és a megsértés, továbbá a védelem egyes eseteit, valamint a hatályos törvényi tényállásokat ismertette és vázolta.

A IV. rész a becsület, a jóhírnév, az emberi méltóság jogi védelmének elvi és történeti alapjait, illetve elsősorban a polgári jogi védelem keretében a gyakorlati eszközeit ismertette.

Jelen rész a becsület és az emberi méltóság büntetőjogi védelme konkrét eseteit és megoldásait, vagyis az egyes törvényi tényállásokat – rágalmazás, becsületsértés, kegyeletsértés – ismerteti és mutatja be.

A cikksorozat következő része a valóság bizonyítása, mint büntethetőséget kizáró ok lényegét, jellegét, történetét, a bizonyítás sajátos módját és menetét mutatja be a dogmatikai és elméleti megközelítés mellett számos gyakorlati példával illusztrálva a problémákat.

A rágalmazás

A büntetőjog a becsület védelmét a rágalmazás, a becsületsértés és a kegyeletsértés törvényi tényállásainak megalkotásaival, büntetendővé nyilvánításával oldja meg.

A hatályos Btk. (2012. évi C. törvény) a rágalmazást az alábbiak szerint fogalmazza meg:

Btk. 226. § (1) Aki valakiről, más előtt, a becsület csorbítására alkalmas tényről állít, vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a rágalmazást

- a) aljas indokból vagy célból,
 - b) nagy nyilvánosság előtt,
 - c) jelentős érdeksérelmet okozva
- követik el.

A rágalmazás *jogi tárgya* az ember becsülete, mint személyiségének lényeges alkotórésze.

A becsület elsősorban nem büntetőjogi, hanem etikai, szociológiai érték kategória. A büntetőjogi védelem szempontjából lényeges becsületfogalom ettől eltér, független az ember szociális értékétől, attól, hogy az egyén milyen társadalmi megbecsülést vívott ki.

Az emberi méltóság büntetőjogi védelmének igénye, az emberek közötti kulturált érintkezés minimumának megtartására irányuló igény büntetőjogi védelmet élvez akkor is, ha az egyén társadalmi kötelességeit elhanyagolta és életvitele, társadalomellenes cselekedetei folytán a társadalmi megbecsülésre méltatlanná vált.

A becsület, mint büntetőjogilag oltalmazott jogi tárgy két elemből tevődik össze.

A becsület fogalma egyrészt a társadalmi megbecsülést jelenti, a társadalom kedvező értékítéletét az ember egyedi tulajdonságairól, magatartásáról, társadalmi teljesítményéről.

A becsületfogalom másik összetevője az emberi méltóság, azaz az embernek olyan igénye, hogy úgy kezeljék, ahogyan általában az embert, ahogyan az megfelel a társadalomban kialakult kulturált érintkezési mód minimális követelményének. E kulturált érintkezési mód minimumának megvonása azonban a jogi szabályozás körén kívül esik, az az erkölcsi és a társadalmi együttélési normák feladata.

A becsület büntetőjogi fogalmának tárgyalta összetevői egymástól bizonyos mértékig függetlenek, de büntetőjogi védelmet egyaránt érdemelnek. Ennek alapján választja külön a törvény a becsület elleni támadások két változatát. Az egyén társadalmi megbecsülése, társadalmi értékelése ellen irányuló sértő cselekményekkel szemben a rágalmazás tényállása nyújt büntetőjogi védelmet, a becsületsértés címén

pedig elsősorban a személy, az egyén emberi méltóságát védi (ideértve a szabálysértési alakzatot is).

A rágalmazás a becsület elleni támadások társadalomra veszélyesebb változata.

A sértettről a társadalomban kialakult kedvező értékítéletnek, jó híre lerontásának, megváltoztatásának veszélyét váltja ki. A társadalmi tapasztalatok szerint ugyanis az emberek a tényállításoknak könnyebben hitelt adnak, jobban hisznek, mint a pusztán lealacsonyító kifejezéseknek, sértő gesztusoknak, ezért indokolt az elkülönített, a súlyosabb, s önálló bűncselekményként történő meghatározása.¹

A *bűncselekmény passzív alanya* természetes élő személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező személyösszesség (személyek konkrét és zárt csoportja) lehet.

Természetes személyként sértett lehet bármely élő személy, gyermekkorú vagy kóros elmeállapotú személy is.

Halott személy vonatkozásában kegyeltsértés (Btk. 228. §) valósulhat meg.

A *jogi személy* fogalmát a Ptk. szabályai szerint kell értelmezni.

Mivel működésükkel kapcsolatban a jogi személyek is igényt tarthatnak a kedvező társadalmi értékítéletre, megbecsülésre nemcsak a képviselőjükben eljáró személyeket, hanem e minőségükben a jogi személyeket is megilleti a büntetőjogi védelem.

„*Személyösszességnek a személyek konkrét és zárt csoportját nevezzük, akiknek – a tagjaik egyéni kötelezettségeitől eltérő – kollektív társadalmi kötelezettségeik is vannak (például munkaközösségek, jogi személyiség nélküli gazdasági-polgári jogi társaságok stb.).*

Nem lehet sértett a személyek olyan csoportja, akiknek nincsenek kollektív társadalmi kötelezettségeik (például pusztán ezen az alapon egy meghatározott terület lakói, azonos foglalkozási ágak dolgozói, azonos nemhez, korosztályhoz tartozók stb.).”²

A rágalmazás passzív alanyának *konkrét és határozottan azonosítható személynek kell lenni*. Nem feltétlenül szükséges a sértett név szerinti megnevezése, az azonban igen, hogy a megjelölés vagy körülírás ne csak általánosságban tett, hanem olyan legyen, amelyből a sértett személye bárki számára határozottan felismerhető.³

A Legfelsőbb Bíróság határozata szerint: „*A becsület csorbítására alkalmas tényállítás akkor is alkalmas a rágalmazás vétségének a megvalósítására, ha a sértett neve a sajtóközleményben nem szerepel, de a sértett kiléte egyértelműen azonosítható. A sajtóközleményben vagy a könyvben megvalósult rágalmazó tényállítás*

¹ Vö.: BH 1999. 9.

² VIDA (1999), 190.

³ KISS (1998), 496–497.

esetén a magánvádlónak nem kell tételesen bizonyítania, hogy a cselekmény elkövetése, illetőleg az elkövető kiléte pontosan mely időpontban jutott a tudomására, hanem elegendő annak a valószínűsítése is.”⁴

A rágalmazás *elkövetési magatartásai* a tény állítása vagy híresztelése, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata.

A *tényállítás* egy személyes tudomásszerzésen alapuló közlés, valamely megtörtént, vagy a jelenben történő jelenségről vagy állapotról, amely konkrét személyre vonatkozik.

A Legfelsőbb Bíróság több határozata szerint: a tényállítás körébe tartozik az ember tudatállapotára, tudattartalmára vonatkozó állítás is.⁵

Más jogeset szerint azonban a bírálat, a kritika, a véleménynyilvánítás ténybeli valóságtartalma a büntetőeljáráásban nem esik a „tényállítás” fogalma alá, ezért az ezt tartalmazó nyilatkozat nem alkalmas sem a rágalmazás, sem a becsületsértés megállapítására, azonban a gyalázkodó jellegű és az emberi méltóság sérelmével járó nyilatkozatok még abban az esetben is bűncselekmény megvalósítására alkalmasak, ha azok – formálisan – kritikai megjegyzésként kerülnek nyilvánosságra.

A konkrét eset tényállása szerint a külföldön élő M. Á. magyar állampolgár tollából 1991-ben az Interseas Editions nevű kiadó gondozásában megjelent „Összesküvés: A Nietzschei Birodalom” című történelmi tanulmányként egy könyv.

A napilap 1992. június 27-i száma reggeli kiadásának egyik cikkében az első mondat így hangzik: „Június 24-én hírt adtunk arról, hogy az »Összesküvés: A Nietzschei Birodalom« című antiszemita könyv emigráns szerzője M. Á., egy párizsi bíróságon beperelte G. Gy.-t.”

M. Á., a napilap főszerkesztője és felelős szerkesztője ellen a kerületi bíróságon nagy nyilvánosság előtt elkövetett rágalmazás vétsége miatt tett feljelentést. Az eljárást mind az első, mind pedig a másodfokú bíróság megszüntette, mert az inkriminált kijelentések egy műre vonatkozó kritika, bírálat során hangzottak el, ami megengedett még abban az esetben is, ha azok kifogásolhatók és esetleg a szerző érzékenységét sértik.

Az tehát, hogy a cikk írója a szóban forgó irodalmi műre vonatkozóan – pozitívnak nem mondható – kritikai megállapítást tett, még akkor sem adhat alapot a rágalmazás megállapítására, ha az egyébként a szerző érzékenységét sérti. Természetesen a bírálatnak vannak határai, nyilvánvaló, hogy az nem mehet el a gyalázkodó jellegig, amikor már az elbírált személy emberi méltóságának a sérelmével jár,

⁴ BH 1994. 8.

⁵ Vö.: BH 1994. 171.

ugyanakkor nem tartalmazhat a bírálathoz elengedhetetlenül szükségeseken túlnemő, a becsületérzést sértő kijelentéseket.⁶

Jövőbeli esemény állítása nem tényállítás, hanem feltételezés, így nem a rágalmazás, hanem esetleg a becsületsértés megállapítására alkalmas.⁷

Az általánosságban használt kifejezések (például tolvaj) a magatartásra vonatkozó konkrét utalás hiányában nem alapozzák meg a rágalmazás megállapítását.⁸

Tény híresztelése – mások tapasztalatára, ismeretére hivatkozással tett tényállítást, vagy mások által tett tényállítás továbbadását, közvetítését jelenti (például „azt mondják, X. lopott a vállalatnál”).

A tényállás megvalósulása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a híresztelés kérdésfeltevés formájában hangzik-e el, vagy a híresztelő állást foglal-e a tény valóságára tekintetben.⁹

A Legfelsőbb Bíróság szerint „a rágalmazás szempontjából a híresztelés fogalma alá esik valamely becsület csorbitására alkalmas tény továbbadása, továbbítása vagy közvetítése, függetlenül attól, hogy a híresztelő a tényállítás való vagy valótlan volta kérdésében állást foglalt-e”.¹⁰

Ha valakiről azt mondják, hogy hülye, a közfelfogás a kijelentést sértésként értéke-li ugyan, de senki nem gondol arra, hogy az illető valóban elmebeteg, de ha azt állítja, hogy a sértettet valamikor a Hárshgyi Elmeógyógyintézetben kezelték a zárt osztá-lyon, az ilyen kijelentés alapul szolgálhat a sértett elmeállapotának kétségbevonására.

„A rágalmazásnak híreszteléssel elkövetése esetén annak a személynek a büntetőjogi felelősségét kell vizsgálni, aki a sértő, a becsület csorbitására alkalmas tényállást vagy tényre közvetlenül utaló kijelentést nyilvánosan, mások előtt továbbadta, közzétette; a mások becsületét csorbitó tényközléseket tartalmazó újságcikk állításaiért a cikk szerzője akkor is felelős, ha a cikk állításait megalapozó ismereteit mástól szerezte, minthogy a »híresztelés« önálló elkövetési magatartásként történt törvényi megjelölése folytán a közzététellel ő válik a cselekmény alanyává. Az ezzel ellentétes jogértelmezés a sajtó munkatársait egyértelműen felhatalmazná mindennemű sértő – való vagy valótlan – tényközlés publikálására, ha azok más nyilatkozók közléséből származnának. Az újságírói felelősség ilyen kiiktatása a büntetőjogi szabályozással is ellentétes, de az alapvető sajtóetikai normákkal sem lenne összeegyeztethető.”¹¹

⁶ Vö.: BH 1994. 300.

⁷ KISS (1998), 497.

⁸ KISS (1998), 497.

⁹ VIDA (1999), 191. Ld. még KISS (1998), 498.

¹⁰ BH 1992. 226.

¹¹ BH 1992. 75.

Ilyen volt az az eset, amelyben egy újságcikkben többek között olyan tényállítások szerepeltek, amelyek szerint az egyik magánvádló üldözési mániában szenved, ritkán mond igazat, minden munkatársát cselédnek tekinti, élelmezésüket a párt állja és a pozíciójukból eredően munka nélküli jövedelemre tettek szert.¹²

Összefoglalva: a valótlan, sértő tényközlések híresztelése minden esetben kimezíti a Btk. 179. §-ának (1) bekezdésébe ütköző rágalmazás törvényi tényállását, akkor is, ha a híresztelő közzétett ismereteit másoktól szerezte.

Más kérdés, hogy – éppen a hiteles tájékoztatás, valamint a szabad véleménynyilvánítás érdekében – közzétehetőek valós – bár sértő – tények is akkor, ha az ilyen tények közlését (híresztelését) közérdek vagy jogos magánérdek indokolja (vö. Btk. 182. §).

A tények híresztelése ugyanis önálló elkövetési magatartási fordulat, amelynek alapján a híresztelő önálló büntetőjogi felelősséggel tartozik (adott esetben előfordulhat az is, hogy aényt állító a valóság bizonyítása miatt nem büntethető, a híresztelő vonatkozásában pedig – a jogos érdekléssel már nem indokolható híresztelés miatt – a valóság bizonyítása már nem engedhető meg).¹³

„Tényre közvetlenül utaló kifejezés használata – az objektív valóság tényköréből egy olyan kifejezéssel történő tényre utaló kiemelés, amely logikailag, körülírás nélkül is az egész ténykörre utal. A kifejezés használata esetén általában a körülmények elemzése alapján lehet eldönteni, hogy közvetlenül a tényre utalás, vagy becsületsértő kijelentés történt-e (például ha lopások történtek a vállalatnál: rágalmazást valósít meg a szobába belépő sértettre tett az a kijelentés, hogy »na, megjött a vállalat szarkája«, de becsületsértés az olyan kijelentés, hogy »az ilyen ember lopós«).”¹⁴

A tényre közvetlenül utaló kifejezés használata esetén a tényből valamilyen jellemző mozzanatot kiemelnek úgy, hogy abból az egész eseményre, történésre logikailag következtetni lehet.

Az elkövetési magatartás ez esetben egy-egy jelzővel, vagy egy elejtett szóval is megvalósulhat.¹⁵

Az elkövetési magatartás tipikusan szóban valósul meg, de megtörténhet írásban, rajzos ábrázolással, fénykép megmutatásával, magnetofon vagy videofelvétel lejátszásával stb.¹⁶

¹² BH 1992. 75.

¹³ VIDA (1999), 191.

¹⁴ VIDA (1999), 191.

¹⁵ KISS (1998), 498.

¹⁶ VIDA (1999), 191.

Az elkövetés módja az, hogy a tényállításnak, tényhíresztelésnek *mások előtt kell történnie*, és közömbös a bűncselekmény megvalósulása szempontjából, hogy a sértett jelen van-e vagy sem.

Azt azonban vizsgálni kell, hogy a kijelentésekről mások ténylegesen tudomást szereztek-e (például mások előtt, de idegen nyelven állított tény a becsület csorbítására nem alkalmas).

A joggyakorlat – szerintem vitatható – megállapítása szerint: „[a] becsület csorbítására alkalmas tényállítás nem tekinthető »más« előtt megvalósultnak, ha a vezető munkakörével kapcsolatos tevékenysége során az üzemi titoktartásra kötelezett munkatársának diktálja le azt a felszólítást, amely a kifogásolt tényállást tartalmazta”.¹⁷

Nyílt levelezőlapon közölt becsületcsorbításra alkalmas tényállítás – mivel a levél tartalmát bárki megismerheti – rágalmazás, míg ugyanez a magatartás zárt, a sértettnek címzett levélben csak a becsületsértés megállapítására alkalmas.¹⁸

A rágalmazás megállapításának feltétele az is, hogy az állított tény *a becsület csorbítására alkalmas legyen*. Ehhez a sérelem bekövetkezésének absztrakt lehetősége is elegendő, a becsület csorbulásának a bekövetkezése nem szükséges.

Az, hogy a tényállítás a becsület csorbítására alkalmas-e, mindig az adott helyzetben dönthető el, amelynek vizsgálata esetén sohasem lehet mellőzni a társadalomban kialakult általános felfogás elemzését.¹⁹

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint ugyanis: „A becsület mint büntetőjogi védelemben részesülő jogi tárgy két elemből tevődik össze: egyrészt a társadalmi megbecsülést, másrészt az emberi méltóságot foglalja magában. A társadalmi megbecsülés az emberről, egyéni sajátosságairól, egyéni tulajdonságairól, magatartásáról, személyes értékeiről a környezetében kialakult társadalmi értékítéletet jelenti; az emberi méltóság pedig az egyénnek azt az igényét fejezi ki, hogy olyan elbírálásban részesítsék, amely a társadalomban kialakult érintkezési forma minimális követelményének megfelel. Azt, hogy valamely állítás a becsület csorbítására alkalmas-e, nem a sértett szubjektív értékítélete, egyéni megítélése, érzelmi beállítottsága, esetleges érzékenysége alapján kell megítélni, hanem annak van meghatározó jelentősége, hogy a tényállítás az objektív értelmezés alapján és a társadalomban kialakult általános felfogás szerint alkalmas-e a becsület csorbítására. Közömbös az is, hogy az adott elkövetési körülmények között a tényállítás a sértett

¹⁷ BH 1981. 438.

¹⁸ Vö.: KISS (1998), 499. Hasonlóan VIDA (1999), 193.

¹⁹ KISS (1998), 499.

becsületérzését sértheti-e. A becsület csorbítására való alkalmasság ugyanis a sérelem absztrakt lehetőségét jelenti. Önmagában a terheltnek az a kijelentése, amely szerint a korábbi rendszerben a sértett párttitkár volt, a társadalomban kialakult közfelfogás szerint az egyén becsületét nem csorbítja, a társadalom rosszallását, negatív társadalmi értékítéletet nem vált ki."²⁰

A Legfelsőbb Bíróság kifejtette azt is, hogy „A rágalmozás jogi tárgya: az emberi becsület, mely egyrészt az egyén társadalmi megbecsülését, másrészt az emberi méltóságot foglalja magában; a tényállitásnak (híresztelésnek) a becsület csorbítására való alkalmassága pedig a sérelem absztrakt lehetőségét jelenti. Összhangban azzal, hogy a becsület csorbítására alkalmasság a rágalmozás bűncselekménye törvényi tényállitásának az objektív ismérve, a joggyakorlat szerint a becsület csorbítására való alkalmasság kérdésében viszont nem a sértett (szubjektív) megítélésének, hanem a társadalomban kialakult általános (objektív) felfogásnak van jelentősége.”²¹

A hivatkozott határozatban megállapított tényállás szerint: 1994. 05. 14-én T. városban, a helyi kultúrházban választási nagygyűlést tartottak. A nagygyűlésen részt vett a terhelt is, aki ebbe a választási körzetbe tartozó édesapját kísérte el. A gyűlésen felszólalt a magánvádló, aki felszólalásában egyebek között azt taglalta, hogy miért nem lett a korábbi kormány tagja. A felszólalás közben a mintegy 25–30 m hosszú terem közepe táján álló terhelt a jelenlevő mintegy 400 főnyi hallgatóság előtt a következő kijelentést tette: „Őn nem azért nem lett miniszter, mert Ön nem akarta, hanem mert a miniszterelnök kijelentette: »amíg ő a miniszterelnök, addig olyan III/III-as ügynök, mint Ön, nem lehet a kormány tagja.«”²²

A Legfelsőbb Bíróság szerint „Az adott esetben a terhelt a rágalmozás bűncselekményét lényegében azzal valósította meg, hogy nagyobb nyilvánosság előtt a sértett magánvádlóról azt híresztelte: ügynök volt az Államvédelmi Hatóság alkalmazásában. Ennek a ténynek híresztelése vitathatatlanul alkalmas a becsület csorbítására, a magánvádló társadalmi megítélésének kedvezőtlen irányú befolyásolására és arra, hogy a sértettről, tulajdonságairól, személyes értékeiről a környezetében kialakult kedvező társadalmi megítélést rontsa. Annak más előtt való híresztelésének ugyanis, hogy valaki III/III-as ügynök – tehát quasi »besúgó« – volt, a társadalomban kialakult általános erkölcsi és közfelfogás szerint negatív tartalma van. Az ilyen negatív tartalmú tényállitás, híresztelés pedig az egyén társadalmi megítélésének a kedvezőtlen irányú befolyásolására objektíve alkalmas. Annak, hogy az objektíve a becsület csorbítására alkalmas tény állítását, híresztelését a

²⁰ BH 1999. 9., BH 1998. 412.

²¹ Vö.: BH 1998. 412.

²² Vö.: BH 1998. 412.

sértett önmagára nézve sértőnek találja-e, a bűncselekmény megvalósulása szempontjából nincs jelentősége. Hasonlóképpen nincs jelentősége annak sem, hogy a társadalom más tagjai az ilyen tény állítását, híresztelését alkalmasnak tartják-e a becsület csorbítására. Ebben a kérdésben ugyanis objektív, a társadalomban kialakult általános felfogás és megítélés az irányadó. Mindezekből következően, a terhelt által a tényállásban rögzített annak a ténynek a híresztelése, mely szerint a magánvádoló III/III-as ügynök volt: alkalmas a becsület csorbítására.”²³

Nem találta viszont a becsület csorbítására alkalmasnak a Legfelsőbb Bíróság a polgármesteri hivatal által lefolytatott birtokháborítási eljárás során az ügyfélnek azt a kijelentését, mely szerint azért tartja zárva a szobája ajtaját, mert attól tart, hogy a férje és annak édesanyja – a magánvádoló – a szobába bemenne turkálnak a holmijai között.

Amennyiben a becsület csorbítására objektíve alkalmas kijelentés a birtokháborítási eljárás során az ügyintéző kérdésére, az ügy tárgyával összefüggésben, szóban vagy írásban hangzott el, és a kijelentés megtétele az ügy elbírálása érdekében szükséges keretben történt: jogellenesség hiányában bűncselekmény nem valósul meg. Megjegyzi a Legfelsőbb Bíróság, hogy a kijelentés megtételének a körülményeire figyelemmel *akkor sem lehetne bűncselekmény (vagy szabálysértés) elkövetése megállapítható, ha a kijelentés általában alkalmas lenne a becsület csorbítására.* A terhelt ugyanis a fenti kijelentést birtokháborítási ügy tárgyalásai során, az ügyintéző kérdésére tette és a kijelentés során annak adta indokát, hogy miért tartja zárva szobája ajtaját, ami egyébként a birtokháborítási ügy tárgya volt.²⁴

A büntetőjogi felelősség szempontjából annak nincs jelentősége, hogy az elkövető a híresztelt tény valósága vagy valótlansága tekintetében állást foglalt-e.²⁵

Általában alkalmas a becsület csorbítására az olyan tény állítása és híresztelése, amely – valósága esetén – büntető, szabálysértési vagy fegyelmi eljárás megindításának alapjául szolgálhat a sértett ellen. Ezt meghaladóan azonban a becsület csorbítására alkalmas az olyan tény állítása, híresztelése is, amely az emberi méltóságot támadja, vagy amely alkalmas arra, hogy a sértettéről, a tulajdonságairól, a magatartásáról, a személyes értékeiről a környezetében kialakult kedvező társadalmi megítélést kedvezőtlen (negatív) irányban befolyásolja.²⁶

A napilapban az ún. olvasói levelek körében közölt viták során tett tényállítások – amennyiben azok nem lépik túl a véleménynyilvánítás, kritika határát és nélkü-

²³ Vö.: BH 1998. 412.

²⁴ Vö.: BH 1998. 470.

²⁵ BH 1992. 226. II.

²⁶ BH 1998. 317.

zik a gyalázkodó, megszegyenítő jelleget – nem szolgálhatnak alapul a rágalmazás megállapítására.²⁷

Nem feltétele a rágalmazás bűncselekménye megvalósulásának az, hogy a hátrányos következmény – a becsület csorbulása – ténylegesen bekövetkezzék. Ugyancsak közömbös, hogy a tényállítás, a híresztelés a sértett becsületézését ténylegesen sértette-e; a becsület csorbitására alkalmasság ugyanis a sérelem absztrakt lehetőségét jelenti.²⁸

A sértő tényállítások és tényre közvetlenül utaló kifejezések használatának a rágalmazás megvalósulása szempontjából történő vizsgálata során a sérelmezett szöveg összefüggéseinek értékelése nem mellőzhető.

Ennek keretében nemcsak a kiemelt mondatokra, kifejezésekre kell kitérni, hanem azokat a teljes szövegösszefüggésekben kell elemezni. Meg kell határozni mindenekelőtt azt, hogy a magánvádlók által sérelmezett tényállítások közül melyek sértők és melyek nem.²⁹

A rágalmazás *szándékos* bűncselekmény, de nem feltétele, hogy az elkövető tudata átfogja az általa tett vagy híresztelt tényállítás hamis (valótlan) voltát. Elegendő a tényállítás becsület csorbitására való alkalmasságának a tudata, attól függetlenül, hogy az elkövető az állított (híresztelt) tény valóságtartalma tekintetében tévedésben volt-e vagy sem.³⁰

A joggyakorlat szerint: *„a rágalmazásnak nem tényállási eleme a becsület csorbitására alkalmas tényállítás valósága vagy valótlansága, ezért az állított tény valóságát megillető ténybeli tévedés a bűnösség szempontjából közömbös; a szándékosság megállapítása szempontjából elegendő, ha az elkövető tudata átfogja a tényállítás becsület csorbitására alkalmas voltát”*.³¹

Ez volt a helyzet abban az esetben, amelynek során a vádlott újságban megjelent nyilatkozata szerint: „A B. Rt. adományként több ezer »B. csepp plusz«-t ajánlott fel a Vöröskeresztnek, hogy ossza szét a rászorulóknak. A Vöröskereszt megyei szervezete 1500 darabot kapott a karitatív céllal felajánlott termékből. Csakhogy a szervezet pénzért árulja a térítésmentes készítményeket.”

A rádióban tett nyilatkozat ezt tartalmazta: „A B. Rt. akciójáról a magángyógyszerészek siófoki kongresszusán hallottam, ahol kiderült, hogy az rt. adományként ajánlotta fel a Vöröskereszten keresztül a rászorulóknak a B. csepp pluszt. Ugyanakkor a megye több vöröskeresztes irodájában tapasztaltam, hogy pénzért forgal-

²⁷ Vö.: BH 1998. 317.

²⁸ Kiss (1999), 499.

²⁹ Vö.: BH 1992. 75.

³⁰ Vö.: BH 1992. 226.

³¹ BH 1999. 540.

mazzák a készítményt, mindez törvénytörő, emellett a Vöröskereszt adócsalást követ el, mert számla nélkül árusítja a terméket, mintegy 600 000 forint értékben.”

A Magyar Vöröskereszt megyei szervezete a terhelt ellen a sajtónyilatkozatokban tett tényállítás miatt, amely szerint „a szervezet pénzért árulja a térítésmentes készítményeket”, magánindítványt terjesztett elő.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a terheltnek a fenti kijelentése a rágalmazás tényállását kimerítette, mert a jóhiszemű tévedés – ti. hogy a Vöröskereszt a kérdéses készítményeket nem térítés ellenében osztogatta – a rágalmazás tényállásával nincs kapcsolatban: a tényállás az objektíve valótlán tényállítással valósul meg és a fenti tényállítás a becsület csorbítására alkalmas.³²

Nem eleme az alapeset tényállásának a becsület csorbítására, illetve a sértésre irányuló *célzat*, valamint a cselekmény *motívuma* (hogy rosszat vagy jót akart-e), az aljas célzat vagy motívum azonban a minősített eset megvalósulását eredményezi.³³

Kizárja a tényállítás jogellenességét például az, ha hivatalos személy az ügyintézés során hivatali hatáskörében hozott határozatában, szóbeli nyilatkozatában állít, vagy állapít meg olyan tény, amely a becsület csorbítására objektíve alkalmas, feljelentési kötelezettség teljesítése; továbbá a peres felek, jogi képviselőik tényelőadásaival kapcsolatos esetek, ha nem tartalmaznak szükségtelen, gyalázkodó tényállításokat; az eseményekről, hatósági vagy más eljárásról történő közérdekű, vagy tájékoztató jellegű sajtótudósításban, sajtóközleményben tett tényállítások esetei, ha azok tartalma tárgyilagosan az eljárást folytató hatóságoktól vagy más szervektől kapott adatokon nyugszik, stb.³⁴

A Legfelsőbb Bíróság kifejtette: „A társadalomra veszélyesség hiányában nem valósul meg a rágalmazás, ha a fontos közfeladatot ellátó települési képviselő a hivatalos eljárása során a közélet tisztaságának megóvása érdekében tesz az önkormányzat testülete előtt olyan bejelentést, amely a sértettre elmarasztaló lehet.”³⁵

Ugyanakkor az újabb bírói gyakorlat szerint: „A becsület csorbítására objektíve alkalmas tények állítása, híresztelése vagy az ilyen tényekre közvetlenül utaló kifejezések használata abban az esetben is megvalósítja a rágalmazást, ha azok a közérdek vagy a jogos magánérdek védelme céljából az állami és társadalmi szervekhez intézett panaszok, bírálatok és bejelentések formájában történnek, de objektíve valótlanak; ilyen esetben csak a valóság bizonyításának a sikere vezethet az elkövetőnek a büntethetőséget kizáró okból való felmentésére.”³⁶

³² BH 1999. 540.

³³ VIDA (1999), 194.

³⁴ VIDA (1999), 193–194.

³⁵ BH 1998. 570.

³⁶ BH 1998. 270.

Szintén jogellenesség hiányában nem állapította meg a Legfelsőbb Bíróság a rágalmazás vagy becsületsértés megvalósulását, amikor a hivatalos személy az ügyintézés során, hivatali hatáskörében hozott határozatában a becsület csorbítására objektíve alkalmas tényt állított vagy kifejezést használt. Ebben az esetben a terhelt, a főváros egyik kerületi tanácsának vb. titkáráként a magánvádló panaszára hivatali minőségben kivizsgálta a magánvádló nevelőszülői feladatokra való alkalmasságát és a vizsgálat eredményéről levélben tájékoztatta őt. Ebben a levélben a terhelt egyebek között a következőket írta: „Összeegyeztethetetlennek tartom a segélyezési kérelmeit és máskor, más helyen (például a GYIVI nevelőszülői hálózaton) viszont a rendkívüli jó anyagi körülményeire való hivatkozást, mert az az érdek, abban a helyzetben azt kívánta meg. Ez nem más, mint a tények különböző aspektusból történő tudatos ferdtítése, a hatóság félrevezetése.”

A magánvádló különösen a „hatóság félrevezetése” tényállítás miatt tett feljelentést. A magánvádló három kiskorú gyermeke eltartása érdekében rendszeres nevelési segélyt, saját jogán pedig szociális segélyt igényelt a kerületi tanácstól nehéz anyagi helyzetükre hivatkozással, másfelől azonban ugyanebben az időben a Gyermek- és Ifjúságvédelmi Intézethez (GYIVI) küldött kérelmében hivatásos nevelőszülőnek jelentkezett házastársával együtt, hangsúlyozva a család kedvező anyagi körülményeit.

Az állandó bírói gyakorlat szerint a hivatalos személy által, az ügyintézés során és azzal összefüggésben, a hivatali hatáskörben tett megállapítás – jogellenesség hiányában – becsületsértést vagy rágalmazást nem valósít meg.

A hivatali hatáskörben eljáró hivatalos személyeknek ugyanis vizsgálataik során, az eljárás eredményeként sokszor kell olyan tényeket leszögezniük, ténybeli következtetéseket levonniuk és megállapításokat tenniük, amelyek a rágalmazás vagy a becsületsértés vétségének, illetőleg a becsületsértés szabálysértésének a törvényi tényállásába illeszkednek ugyan, de a hivatali működésből eredő jogok gyakorlása, illetve köteleességek teljesítése, mint büntethetőséget kizáró ok a cselekmény jogellenességét kizárja, és így bűncselekmény nem valósul meg.

Az adott levélben a terhelt a magánvádló kérelmét elutasító határozatát indokolta meg, ennek során részletes indokát adta annak, hogy miért nem találta alkalmasnak az államigazgatási hatóság a feljelentőt a nevelőszülői feladatok ellátására.

Az a megállapítás, hogy „a tények különböző aspektusból történő tudatos ferdtítése, a hatóság félrevezetése”, nem lépte túl az indokolási kötelezettség határait és ezért sem önmagában, sem a levél egészét figyelembe véve nem jogellenes.

Nyilvánvaló, hogy lehetetlenné tenné az államigazgatási ügyintézés, az önkormányzati szervek zavartalan működését, ha a hivatalos személyeknek mindenkor

attól kellene tartaniuk, hogy a hivatali működésük során tett megállapításaik büntetőjogi következményekkel járnának.

A hivatalos személyek által tett, becsület csorbítására alkalmas tényállítások csak akkor valósítanak meg bűncselekményt, ha azok arra irányulnak, hogy bárki-nek jogtalan hátrányt okozzanak, vagy jogtalan előnyt szerezzenek.

Ez esetben sem rágalmazás vagy becsületsértés vétsége, hanem a Btk. 305. §-a szerinti hivatali visszaélés büntette valósulhat meg, mely az adott esetben fel sem merülhet.³⁷

Jogellenességet kizáró okként fogható fel a valóság bizonyítása is (229. §). Ha azonban bűncselekmény hiányában történő felmentésnek van helye, a valóság bizonyításának – mint büntethetőséget kizáró oknak – a vizsgálata szükségtelen, így abban az esetben is, amikor a társadalomra veszélyesség hiányában nem valósult meg a rágalmazás, ha a fontos közfeladatot ellátó települési képviselő a hivatalos eljárása során a közélet tisztaságának megóvása érdekében tesz az önkormányzat testülete előtt olyan bejelentést, amely a sértettre elmarasztaló lehet.³⁸

A társadalomra veszélyességben történő tévedés gyakorlati problémaként vetődhet fel a rágalmazással kapcsolatban. Ebben a tekintetben a Legfelsőbb Bíróság a Btk.-ban általánosan megfogalmazott szabályt ismétli meg, amely szerint a tényállítás társadalomra veszélyességében való tévedés kizárólag abban az esetben vezethet a terhelt felmentéséhez, ha az elkövetőnek e téves feltevésre alapos oka volt.³⁹

A ténybeli tévedés ugyan a vonatkozó tény tekintetében a szándékosságot – a szándék értelmi oldalának a meglétét – kizárja, de ez a rágalmazásnak (minthogy akár a valós, akár a valótlan tényállítás is tényállásszerű) nem eleme, ezért a szándékosság megállapításának sem feltétele a tényállítás valótlanságának a tudata. Az elkövetés szándékosságának a megállapításához mindössze annyi szükséges, és ez egyben elégséges is, hogy az elkövető tudata fogja át tényállításának a becsület csorbítására alkalmas voltát. Ez az álláspont egyébként szoros logikai egységben van a rágalmazás esetében a sajátos büntethetőséget kizáró okkal: a valóság bizonyításával.

Rágalmazás esetén csak a becsület csorbítására alkalmas tényállítás bebizonyítottan valós volta eredményezheti a büntethetőséget kizáró ok megállapítását. Nem eredményezheti a terhelt felmentését a társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozás sem. Az kétségtelen, a ténybeli tévedés a társadalomra veszélyesség tudatát is befolyásolhatja, mégpedig azáltal, hogy az elkövető esetleg a cselekmé-

³⁷ Vö.: BH 1991. 338.

³⁸ BH 1998. 570.

³⁹ BH 1999. 540.

nye egészét jellegében tévesen értékeli, azt nem tartja jogellenesnek vagy erkölcs-telennek.

A terhelt magatartása társadalomra veszélyességét illető tévedése azonban – amely a ténybeli tévedéssel szemben nem a szándékot zárja ki – csak abban az esetben mentesít a büntetőjogi felelősség alól, ha a társadalomra veszélyesség hiányának téves feltevésére alapos oka volt (Btk. 20. § (2) bek.).

A *cselekmény befejezett* a tényközlés más előtti elhangzásával, vagy azzal, hogy a szóbeli közlésen kívüli magatartással megvalósított egyéb tényközlés esetén a tény állítása, híresztelése más személy tudomására jutott.

A *bűncselekmény elkövetője tettesként* bárki lehet, elvileg a hivatalos személyként eljáró személy is. Ha azonban a hivatalos személy a működése során, e minőségével visszaélve azért valósít meg rágalmozást, hogy jogtalan előnyt szerezzen, vagy jogtalan hátrányt okozzon, cselekménye hivatali visszaélésként minősül.⁴⁰

A bűncselekmény magánindítványra, illetve bizonyos esetekben kívánatra üldözendő (Btk. 231. §).

A Legfelsőbb Bíróság szerint „*a rágalmozás vétsége miatt folyamatban levő büntetőügyben nem indokolt a büntetőeljárásnak a társadalomra veszélyesség csekély fokára – mint büntethetőséget kizáró okra – hivatkozással való megszüntetése, ha a polgármesteri hivatal előtt folyamatban levő birtokháborítási eljárás során a terheltnek a magánvádoló becsületének csorbítására alkalmas és bűncselekmény elkövetésével terhelő tényállításai nem álltak összefüggésben a birtokvíta tárgyával és az ügy elbírálására nem voltak kihatással*”.⁴¹

Az *elhatárolási kérdések* körében ki kell emelni, hogy amennyiben „valamely speciális tényállásban jelentkezik a becsületcsorbításra alkalmas tényállítás, úgy ez a speciális bűncselekmény valósul meg. Ilyen bűncselekmény lehet: például a hamis tanúzás (elhatárolás: a becsület csorbítására alkalmas valótlan tényállítás az ügy lényeges körülményeire vonatkozik és a tettesnek a Btk. 272. §-a szerinti pozíciójában hangzik el).”⁴²

A *rágalmozás és hamis vád* elhatárolása: tényállási elemek alapján oldható meg.

Bűncselekményre vonatkozó hamis vád valósul meg, ha a bűncselekményre vonatkozó tényállítás valótlan és az hatóság előtt történik; akár szándékos, akár gondatlan a hamis vád. Ha a bűncselekményre vonatkozó valótlan tényállítás mellett ugyanakkor a bűncselekményre nem vonatkozó, de a becsület csorbítására alkalmas más tényállítások is történnek, a hamis vád mellett a rágalmozást beolvadás (konszumpció) folytán csak látszólagos halmazatnak tekinthetjük.

⁴⁰ VIDA (1999), 194.

⁴¹ BH 1999. 4.

⁴² VIDA (1999), 197.

A hatóság előtt tett bűncselekményre vonatkozó valótlan tényállítás csak akkor valósíthat meg rágalmazást, ha az valótlan ugyan, de a tettes olyan okot is közöl, amely miatt mégsem indulhat büntető eljárás és így a hamis vád nem valósulhat meg (például úgy közöl valótlan tényállítást, hogy az elkövetési időre tekintettel annak büntethetősége már elévült), vagy abban az esetben, ha a feltételezése ellenére bűncselekményt megvalósító valótlan tényállítás mégsem minősíthető bűncselekménynek és ezért nem valósul meg hamis vád.

Ha a hamis vád szabálysértésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozik, rágalmazás valósul meg, ha a tényállítás nem a Btk. 269. §-ában írtaknak megfelelő hatóság előtt történik, vagy – mivel a hamis vád ezen alakzatai csak szándékosan követhetők el – a szabálysértéssel vagy a fegyelmi vétséggel hamisan vádolás gondatlan; feltéve, hogy a tényközlés nem pusztán az igazgatási szabályok megsértésére vonatkozik, hanem olyan tényállítás, amelynek erkölcsi tartalma is van és ezért a becsület csorbítására alkalmas.

Bűncselekményre, szabálysértésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozó tényállítások esetében is rágalmazás valósul meg, ha az nem a Btk. 268. §-ában, illetve 269. §-ában meghatározott hatóság előtt, hanem a sértetten kívül más előtt történik. Ha viszont kizárólag a sértett előtt történik, a cselekmény becsületsértésnek minősül.⁴³

Az azonos sértett sérelmére, azonos alkalommal elkövetett [...] rágalmazást és tettelesen elkövetett becsületsértést bűnhalmazatban kell megállapítani.⁴⁴

Ugyanazon sértett sérelmére többszörösen megvalósított cselekmény egyazon alkalommal és akaratelhatározásból való cselekvés esetén természetes, különböző időpontokban való elkövetéskor folytatódólagos egység keletkezik.⁴⁵

Minősített esetet valósít meg az aljas indokból vagy célból, a nagy nyilvánosság előtti, illetve a jelentős érdeksérelmet okozó elkövetés. Ezek közül – az értekezés más részeiben kifejtettekre figyelemmel – a nagy nyilvánosság fogalma igényel további magyarázatot:

Nagy nyilvánosság előtt valósul meg a rágalmazás:

– Ha az elkövetés időpontjában jelenlevő meghatározatlanul nagyobb számú személy előtt valósul meg – akiknek létszáma egyszerű ránézéssel nem állapítható meg –, vagy fennáll a lehetősége (például a jelenlevők állandó cserélődése folytán), hogy a tényközlésről nagyobb, vagy előre meg nem határozható számú személy szerez tudomást.

⁴³ VIDA (1999), 197–198.

⁴⁴ BH 1981. 48.

⁴⁵ KISS (1998), 505.

Az azonban, hogy nyilvános helyen vagy utcán hangzott el a tényközlés, önmagában a minősített esetet nem valósítja meg, ha arról csak néhány személy szerzett, vagy szerezhetett tudomást.

– Ha a cselekmény sajtó, egyéb tömegtájékoztatási eszköz, vagy sokszorosítás útján valósult meg.⁴⁶

A becsületsértés

A hatályos Btk.-ban (1912. évi C. törvény) az élő ember becsületét a rágalmazás mellett a becsületsértés törvényi tényállása védi.

A Btk. 227. § akként rendelkezik, hogy a becsületsértést az követi el,

(1) Aki a 226. §-ban meghatározottakon kívül mással szemben

a) a sértett munkakörének ellátásával, közmegbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben,

b) nagy nyilvánosság előtt a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a becsületsértést tettelesen követi el.

A rágalmazás és a becsületsértés tényállása között a jogi tárgy azonossága folytán szoros belső összefüggés áll fenn: a két bűncselekmény szubszidiárius viszonyban áll egymással. Ebben a kapcsolatban a rágalmazás élvez elsőbbséget, így a becsületsértés fennforgása csak abban az esetben vizsgálendő, ha a rágalmazás tényállása nem valósult meg.⁴⁷

A becsület elleni támadás e két változata között jelentős súlybeli különbség van, így a társadalomra veszélyességük foka is lényegesen különbözik.

Ezért indokolt az elkülönült szabályozásuk.⁴⁸

Az ítélkezési tapasztalatok alapján megállapítást nyert, hogy a becsületsértések jelentős része nem éri el a bűncselekményi szintet meghatározó társadalomra veszélyességi fokot.

Az emberi érintkezés során az erkölcsi szabályok, illetőleg a társadalmi érintkezési szabályok megsértésének számtalan változata valósulhat meg.

A társadalmi érintkezési szabályok megsértésének nagy száma fokozott követelményeket támaszt a jogalkotóval szemben a büntetőjogi normák helyes megalkotása és célszerű alkalmazása tekintetében.

⁴⁶ VIDA (1999), 196–197.

⁴⁷ VIDA (1999), 198–199.

⁴⁸ KISS (1998), 506.

A törvényhozónak a büntetés alá vonandó magatartások küszöbét úgy kell megvonnia, hogy a legáltalánosabb érintkezési viszonyok tekintetében ne avatkozzék be indokolatlanul, túlzottan az állampolgárok életébe.

A durva tapintatlanság, a neveletlenség, a szitkozódás, a gúnyolódás stb. a kulturált emberi magatartás szempontjából helyteleníthetőek, de ezek olyan viselkedési formák, amelyekkel szemben nem feltétlenül a legsúlyosabb szankciót, a büntetőjogi büntetést kell alkalmazni.

A becsmérlő szidalmak, durva tapintatlanság, ízléstelen gesztusok a társadalomra veszélyességének foka általában nem haladja meg a szabálysértések társadalomra való veszélyességének fokát, ezért a törvény ezeket úgy értékeli, hogy ezekkel szemben elegendő a szabálysértés címén történő felelősségre vonás is.⁴⁹

A becsületsértés szabálysértését az Sztv. tartalmazza.

A becsületsértés jogi tárgya egyébként azonos a rágalmazás jogi tárgyával, vagyis a társadalmi megbecsülés és az emberi méltóság. Amíg azonban a rágalmazás elsősorban a társadalmi megbecsülést, addig a becsületsértés az emberi méltóságot támadja. Az ember szubjektív értelemben vett becsülete az önbecsülés, vagyis hogy hogyan vélekedik önmagáról.

A becsületsértés törvényi tényállása a szubjektív értelemben vett becsületet tartalmazza.

Egyebekben a becsületsértés jogi tárgyát illetően a rágalmazásnál elmondottak érvényesülnek.

A becsületsértésnek ettől függetlenül mind természetes, mind pedig jogi személy lehet a passzív alanya, ugyanúgy, mint ahogy azt a rágalmazásnál láthattuk. Így nem kizárt, hogy akár személyegyesülés szenvedje el a becsületsértést, mint azt a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében is kifejtette.⁵⁰

Természetesen ebben a vonatkozásban csak a verbális alakzatnak van gyakorlati jelentősége. A becsületsértés és rágalmazás sértettje lehet nemcsak a természetes, hanem a jogi személy, sőt az önálló jogképességgel nem, de kollektív társadalmi kötelezettségekkel rendelkező személyösszesség is.

A 36/1994. AB határozat alapján a becsületsértésnek is lehet hivatalos személy az alanya.

Ezt az álláspontot erősítette meg a Legfelsőbb Bíróság is, amikor kimondta, hogy *„a hatóságra vagy a hivatalos személyre tett lealacsonyító, szidalmazó, becsmérlő és az emberi méltóságot durván sértő kijelentések – az alkotmánybírósági határozat*

⁴⁹ Kiss (1998), 506.

⁵⁰ Vö.: BH 1992. 154.

folytán – legfeljebb a becsületsértés vétségét valósítják meg, amely joghatályos magánindítvány alapján büntethető”.⁵¹

„A Btk. megkülönbözteti a becsületsértés szóbeli (verbális) és tetteges alakzatát.

*A szóbeli alakzat csekélyebb társadalomra veszélyességű formája nem bűncselekmény, hanem szabálysértést valósít meg. Megjegyzendő, hogy a rágalmazás, illetve a tetteges becsületsértés megvalósulása mindig bűncselekmény, szabálysértési alakjuk nincs.”*⁵²

Az *elkövetési magatartás* a rágalmazás esetén kívül a becsület csorbítására alkalmas kifejezés használata. Idetartozik minden olyan sértő kifejezés, amely az emberi méltóság ellen irányul.

Tipikus formája a szóbeliség, de történhet képi ábrázolással, írásban is, amennyiben az megszégyenítő, lealacsonyító, becsmérő értékítéletet tartalmaz. Mindig a kifejezés tartalma és nem a módja dönti el, hogy megvalósult-e a bűncselekmény, és az közömbös, hogy a sértett jelenlétében vagy távollétében történik.

Erre szolgálhat például a Legfelsőbb Bíróság döntése, amely szerint *„a becsületsértés vétsége nem állapítható meg, ha a vádlott által az újságírónak távbeszélőkészüléken tett nyilatkozata a magánvádlóra nézve annak becsülete csorbítására alkalmas kifejezésként nem értékelhető, ugyanakkor azonban rosszalló értékítéletet foglal magában”*.

Ebben az esetben a vádlott a város polgármestere volt, a magánvádló pedig a városban megjelenő hetilap főszerkesztője és tulajdonosa, ezenfelül a saját tanyáján levő présházban magán-tévéstudiót, adóberendezést üzemeltetett.

Bár a magánvádló szakmája szerint nem újságíró, mégis kifejezetten újságírással foglalkozik. Jó kapcsolatban áll P. L.-lel, aki cikkeket ír a megyei napilapban. P. L. képes riportot készített a magánvádló újságírói tevékenységéről, a tévéállomásról, és a riport *„Magántévé állomás a présházban”* címmel megjelent a napilap 1993. január 20-i számában.

A riport elkészítése közben P. L. újságíró megismertette tervezett cikkét a szerkesztőségével, ahonnan azt a kérést tolmácsolták, hogy jó volna beszerezni a város polgármesterének véleményét is. P. L. ezért telefonon megkereste 1993. január 20-át megelőzően a vádlottat mint polgármestert, akivel közölte, hogy a helyi tévéadóról szeretne cikket írni, és ezzel kapcsolatban kérte a véleményét. Pár perces beszélgetés nyomán P. L. jegyzeteket készített, és feltette azt a kérdést a vádlottnak: *elképzelhető-e az együttműködés?* – amely kérdésre a következő választ adta a vádlott: *„Ez nem rajtam múlik. Ami engem illet, én kissé szkeptikus vagyok, ha*

⁵¹ BH 1995. 6.

⁵² HORVÁTH – KERESZTI – MARÁZ – NAGY – VIDA (1999), 199.

a lap- és tévétulajdonos hitelességét nézem. Ha olyan lesz Sz. úr tévéje is, mint az újságja, akkor eggyel több hazugságot vagyunk – kénytelen-kelletlen – elviselni...”

Ezt szó szerinti szövegezéssel közzétette P. L. újságíró a „Magántévé állomás a prérházban” című cikkében „Vélemények tükrében” alcím alatt.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a vádlottnak ezen fenti megnyilatkozása a magánvádló újságírói tevékenységének minősítését jelentette, tehát értékítélet volt és nem tényállítás, ekként az a bíralat, a kritika körébe tartozik, még ha annak tartalma rosszalló volt is.

A vádlott azonban az alkotmányban is biztosított véleménynyilvánítási jogával élt akkor, amikor az újságíró kérdésére választ adott.

A magánvádló újság szerkesztésével, kiadásával, televízióadó működtetésével foglalkozott, tehát tevékenységével a nyilvánosság elé lépett, ekként számolnia kell az ezzel kapcsolatos bírálattal, kritikával és vállalnia kell azt, még ha elmarasztaló is.

Kivételt ez alól a becsületsértő kritika képez. Ezért a megyei bíróság ebben a körben vizsgálta azt, hogy a napilapban megjelent kijelentésben foglaltak alkalmaz-e a magánvádló becsületének a csorbítására.

Az általános ítélkezési gyakorlat szerint ennek eldöntésénél nem a sértett egyéni megítélése, érzékenysége, hanem a társadalomban kialakult általános megítélés az irányadó.

A vádlott kijelentése, egyben véleménye – amit a város polgármestereként tett – kétségkívül a magánvádló lapjával, illetve televízióadójával kapcsolatos – a fentiekben kifejtettek szerinti – kritikai elemeket tartalmazó értékítélet volt, nem volt azonban gyalázkodó jellegű, nem támadta a magánvádló emberi méltóságát és – szemben az elsőfokú bíróság indokolásában foglaltakkal – a magánvádlót mint újságírót nem nyilvánította hazugnak.

Mindebből következően kijelentésével a magánvádló becsületét nem csorbította, tehát bűncselekményt nem valósított meg.⁵³

Ebből is látható, hogy a bíralat, kritika – ahogy a rágalmazásnál – a becsületsértésnél sem szolgálhat a bűncselekmény megállapítása alapjául.

Ezt a gyakorlatot a Legfelsőbb Bíróság is megerősítette, amikor kimondta, hogy „*A bíralat, a kritika, a véleménynyilvánítás ténybeli valóságtartalma a büntetőeljárársban nem esik a »tényállítás« fogalma alá, ezért az ezt tartalmazó nyilatkozat nem alkalmas sem a rágalmazás, sem a becsületsértés megállapítására.*”⁵⁴

⁵³ BH 1995. 77.

⁵⁴ BH 1994. 300.

A gyalázkodó jellegű és az emberi méltóság sérelmével járó nyilatkozatok még abban az esetben is bűncselekmény megvalósítására alkalmasak, ha azok – formálisan – kritikai megjegyzésként kerülnek nyilvánosságra.⁵⁵

Sértő kifejezés mindaz, ami a becsület csorbítására alkalmas. A becsület csorbítására alkalmasságra a rágalalmazásnál kifejtettek az irányadók, vagyis a szituációra vonatkozó objektív értelmezést kell figyelembe venni és nem a sértett érzékenységét.

Szükséges tehát, hogy a sértetten kívül más személy *értékelése* szerint is lealacsonyító, becsületsértő legyen a sértett jellemét érintő kifejezés, magatartás.

Az egyszerű tiszteletlenség, illetlenség, udvariatlanság önmagában még nem becsületsértés.

A büntetőjog nem biztosíthatja a kulturált emberi érintkezés maximumát.⁵⁶ Ugyanígy értékelhetők a sértett szubjektumát, egyéni érzékenységét érintő cselekmények, például a bosszantó, bántó magatartások is.⁵⁷

Az elkövetési magatartásnak más előttiiségére vonatkozóan a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a „*magánvádolóhoz címzett zárt levélben közölt és a becsület csorbítására alkalmas tényállások abban az esetben is a becsületsértés megállapításának szolgálnak alapjául, ha azokat a magánvádoló utóbb mások tudomására hozza*”.⁵⁸

Ebben az esetben a Legfelsőbb Bíróság végigjárta azt a logikai utat, amely a rágalalmazást és a becsületsértést elhatárolja egymástól:

*„A rágalmazás vétségének törvényi tényállási eleme, hogy az elkövető a becsület csorbítására alkalmas tény »más előtt« állítja, híreszteli, avagy használja az ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést. Az irányadó tényállásból azonban az tűnik ki, hogy a terhelt a vád tárgyává tett tényállításokat a sértettnek szóló zárt levélben írta le, ilyen módon azokról csak a magánvádoló szerezhetett tudomást. A minősítés szempontjából közömbös, hogy a magánvádoló a neki címzett zárt levél tartalmát más előtt ismertté tette-e, elolvasás céljából másnak átadta-e, olyan helyen hagyta, hogy annak tartalmát más is megismerhette stb. Ez a körülmény a tényállítást nem teszi »más előtt« elhangzottá, mert az elkövető tudata ezt az utólagos körülményt nem is foghatta át. Minthogy a szóban levő tényállási elem nem valósult meg, a terhelt a Btk. 226.§-ába ütköző rágalmazás vétségét nem követte el, és cselekménye a Btk. 227. §-a (1) bekezdésének a) és b) pontjában írt körülmény hiányában becsületsértés vétségének sem minősíthető.”*⁵⁹

⁵⁵ Vö.: BH 1994. 300.

⁵⁶ Vö.: KISS (1998), 507.

⁵⁷ VIDA (1999), 200.

⁵⁸ BH 1985. 218.

⁵⁹ BH 1985. 218.

Így e cselekmény pusztán a becsületsértés szabálysértésének megállapítására ad alapot.

Látható tehát, hogy a becsületsértés megállapításának nem feltétele a „más előttség”.

Kifejtette továbbá a Legfelsőbb Bíróság, hogy a becsületsértés szabálysértését valósítja meg az az elővető, aki levelet írt testvérének és ebben másik testvérét – a magánvádlót – „ganéj testvér”-nek nevezte.⁶⁰

A rágalmazástól e cselekményt akként határolta el a Legfelsőbb Bíróság, hogy „a rágalmazás vétségének tényállási eleme a tényállítás.

A »ganéj testvér« kifejezéssel a terhelt konkrét tényeket nem állított, csupán a becsület csorbítására alkalmas, általánosságban mozgó kifejezést használt a magánvádlóval szemben.»⁶¹

A szóbeli becsületsértés elkövetési módjai a 227. § (1) bekezdés a) és b) pontjában található.

„A munkakör a sértett foglalkozásszerű kereső tevékenysége, amely lehet munkaviszony, tagsági viszony, vagy önálló vállalkozói tevékenység, függetlenül attól, hogy a sértett tevékenységét fő-, vagy mellékfoglalkozásként gyakorolja. A munkakör csak jogszerűen gyakorolt foglalkozásokkal lehet kapcsolatos, ezért nem tekintjük munkakörnek a kontárkodás szabálysértését megvalósító, vagy a vállalkozói jogosultság nélkül működő személy tevékenységét.»⁶²

„Közmegebizátás a nem munkakörrel kapcsolatos megbízásból végzett állami, államigazgatási tevékenységhez kapcsolódó, vagy társadalmi tevékenység ellátása. (Ilyen például az önkormányzati segélyezési bizottság társadalmi tagja, társadalmi pártfogó, állami szerv önkormányzat által alakított munkabizottságban felkért személy működése, társadalmi szervezet, egyesület, párt választott tisztségviselője stb. tevékenysége).»⁶³

„Közérdekű tevékenység a közösség érdekét szolgáló, de nem közmegebizátás alapján végzett tevékenység. (Ilyen például a közérdekű bejelentő, egy munkahelyi kollektíva, utca, terület lakói érdekeinek képviselőjére ad hoc megválasztott, vagy erre önként vállalkozó személy tevékenysége).»⁶⁴

A becsületsértés további elkövetési magatartása az egyéb cselekmény elkövetése.

A cselekmény nem a társadalmi megbecsülést csorbítja, hanem a sértett önértékét bántja.

⁶⁰ Vö.: BH 1983. 385.

⁶¹ Vö.: BH 1983. 385.

⁶² HORVÁTH – KERESZTI – MARÁZ – NAGY – VIDA (1999), 201.

⁶³ Im.

⁶⁴ Im.

Ez egyaránt vonatkozhat a sértett szellemi képességeire, jellembeli tulajdonságaira, testalkatára stb. Rendszerint durva általánosítás formájában kifejezett, megvető, lealacsonyító értékítéletet hordoz. A megnyilvánulási formái különfélék lehetnek: történhet közvetlenül vagy közvetett módon, feltételes módon, kérdés formájában, megtett kifejezés, példázat, vicc formájában, anekdotába burkolva, durva szitkozódással vagy tárgyilagos előadásmóddal.

Becsület csorbítására alkalmas cselekmény alá vonható minden, a tettleges bántalmazás fogalmi körén kívül eső gesztus, amely az elkövetőnek a sértett irányában tanúsított megvető, lekicsinylő értékítéletét fejezi ki.

A becsületsértő cselekmény harmadik változata az (1) bekezdésben meghatározott elkövetési mód a tettlegesség alapján, minden egyéb körülménytől függetlenül bűncselekménynek minősül.

Tettlegesség az olyan becsületsorbító cselekmény, mely a sértett testének célzatos érintésében vagy bántalmazásában jelentkezik anélkül, hogy testi sértést valószínűsítana meg.

Ilyenek: arculütés, a sértett orrának felfricskázása, bemocskolása, undorító vagy szennyes folyadékkal leöntése stb. Így *„tettleges becsületsértést valósít meg, aki mást nyilvános szórakozóhelyen itallal szándékosan leönt”*.⁶⁵

Egyébként csak az a becsületsértő cselekmény vonható a tettlegesség fogalma alá, amely a sértett testének – sérülést, illetőleg egészségromlást nem okozó – bántalmazásában vagy megalázó jellegű érintésében nyilvánul meg.

Így nem állapította meg a Legfelsőbb Bíróság a tettleges becsületsértést, amikor a terhelt a sértettet becsületsértő kifejezéssel illette és azzal fenyegette, hogy beveri az ablakokat; majd a fenyegetését beváltva, a sértett lakásának ablakait féltéglákkal betörte. Mindezek előzménye az volt, hogy a sértett a kései időpontra tekintettel kérte a terheltet, hogy a fröccsöntőgépet kapcsolja ki, mert a zaj miatt nem tudnak pihenni.⁶⁶

A bírói gyakorlat szerint a szeméremsértő cselekmény is a tettleges becsületsértés fogalma alá vonható, ha az nem a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére irányul.

A bíróság ennek megfelelően megállapította, hogy *„nem szemérem elleni erőszak büntette, hanem (tettleges) becsületsértés vétsége valósul meg, ha a kifejtett erőszak hatásfokában nem volt alkalmas a sértett nő komoly ellenállásának leküzdésére, továbbá ha az nem közvetlenül a fajtalanság véghezvitelét célozta”*.

Ebben az esetben a terhelt vadóri egyenruhában, a szolgálati puskáját magánál tartva, segédmotoros kerékpáron közlekedett az országúton. Útközben összetalálko-

⁶⁵ Vö.: BH 1980. 280.

⁶⁶ Vö.: BH 1986. 308.

zott az általa korábban nem ismert, 19 éves leánnyal, az úgy sértettjével, aki szeméből, kerékpárral közlekedett. A terhelt köszöntötte a sértettet, aki – azt gondolva, hogy valahonnan ismeri őt – viszonzta a köszönést. Ezt követően a terhelt segédmotoros kerékpárjával megfordult és a sértett után indult, majd beszélgetni kezdett a leánnyal. Ennek során kifejezésre juttatta, hogy találkozni szeretne vele, ezt azonban a sértett azzal hátrította el, hogy vőlegénye van. A terhelt nem tágított a sértett mellől, sőt járművével egyre inkább közeledett hozzá, így csaknem leszorította az útról. A sértett ekkor a kerékpárjáról lelépett és a terhelt is megállt a járművével. A terhelt a sértetthez lépve csókot kért tőle, melyet a sértett elutasított és tovább akart menni, erre azonban nem volt módja, mert a terhelt a karjánál fogva megragadta a leányt és így megakadályozta abban, hogy eltávozzék. Ezután a terhelt a derekánál fogva igyekezett magához vonni a sértettet és a fejét a nyakánál átkarolta, hogy megcsókolja. A sértett tiltakozott, a terhelt pedig megfogta a leány mellét, aki a terhelt kezét ellökte. A sértett közölte, hogy ha nem engedi elmenni, akkor kiabálni fog, mire a terhelt azt válaszolta, hogy hiába teszi ezt, a néptelen országúton senki sincs a közelben, és kijelentette, hogy beviszi a lányt a kukoricásba. Ekkor egy személygépkocsi közeledett, mely a sértett kiabálására és integetésére megállt. A terhelt akkor odament a gépkocsivezetőhöz és megnyugtatta, hogy nincs semmi baj, mire a gépkocsi eltávozott. Kihasználva ezt az időt, a sértett kerékpárjára ült és elindult, majd a terhelt a leány után ment, segédmotoros kerékpárjával az úteseten keresztben megállt, a sértett azonban kikerülve őt, folytatta az útját. A terhelt a továbbiakban már nem követte a sértettet, csupán utána kiáltott, hogy elkapja és „meglövi”.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a terheltnek az a magatartása, hogy a néptelen országúton átkarolta a sértettet, magához húzta, hogy megcsókolja, és a mellét megfogta: objektíve sem volt alkalmas a terhelt nemi vágyának a felkeltésére vagy kielégítésére, nem is erre irányult, továbbá ez a magatartás nem a sértett nemi szabadságát, hanem becsületérzését sértette.

A terhelt részéről tanúsított az az erőszakos magatartás, amely a sértett megöleléseivel és megfogásával történt: a Btk. 227. §-ának (2) bekezdése szerinti tettelesen elkövetett becsületsértés vétségét valósítja meg.⁶⁷

Fontos tényező, hogy minden elkövetési magatartásnak a becsület csorbítására alkalmasnak kell lennie. Ez az eset körülményei alapján az erkölcsi közfelfogáson alapuló objektív értelmezéssel állapítható meg.

A használt kifejezés becsület csorbítására alkalmasságának megítélésénél figyelembe veendő a helyi szokások, a helyi szóhasználat, a sértett és az elkövető közöt-

⁶⁷ BH 1984. 46.

ti viszony stb. Az egyszerű tiszteletlenség, illetlenség, udvariatlanság önmagában még nem becsületsértés.

A büntetőjog nem biztosíthatja a kulturált emberi érintkezés maximumát. Ugyanígy értékelhetők a sértett szubjektumát, egyéni érzékenységét érintő cselekmények, pl. a bosszantó, bántó magatartások is.

A becsületsértést több bűncselekménytől is el kell elhatárolni.

„A rágalalmazástól való elhatárolásnál az alábbiakat kell figyelembe venni: A rágalmazás a sértetten kívül más előtt, csakis egy harmadik személy előtt követhető el (a sértett esetleges jelenléte közömbös) – a becsületsértés mással szemben valósul meg, tehát elkövethető akkor is, ha csak a sértett van jelen, de mások jelenlétében is. A rágalmazás csakis tényközléssel (állítással, híresztelés, tényre közvetlenül utaló kifejezés használatával) valósul meg, és más előtt. A becsületsértés esetében viszont más előtt csakis a tényközlésen kívül becsület csorbítására alkalmas kifejezés használatára vagy ilyen cselekményre kerülhet sor; amennyiben azonban csak a sértett van jelen (tehát a cselekmény nem más előtt, hanem mással szemben valósul meg), a tényközléssel is becsületsértés valósul meg. A megvalósulás körülményeit a fentiek szerint együttesen és összefüggésében kell vizsgálni.”⁶⁸

Törvénysértőnek találta a Legfelsőbb Bíróság a rágalalmazás megállapítását abban az esetben, amikor a tsz-elnök vádlott behívatta az agronómust és elmondta neki, hogy szabálytalanságok gyanúja merült fel a magánvádlóval szemben. Négy-szemközt azt mondta neki, hogy az ő véleménye szerint a magánvádló visszaélt főmezőgazdászai pozíciójával, közölte továbbá, hogy a rendőrség tudomására hozza a történeteket, mivel „szemét, csaló, aljas módszer”, amit a magánvádló művelt.

Az agronómus pár nappal később közölte a neki elmondottakat a magánvádlóval, aki azt követően a vádlott ellen rágalalmazás vétsége miatt feljelentést tett.

A vádlott kijelentése nélkülöz minden olyan konkrét tényállítást, amely a rágalmazás vétségét megalapozná, helytelen volt cselekménynek ekként minősítése.

A szidalmazó, gyalázkodó tulajdonságjelzőként értékelt kijelentését azonban a vádlott a magánvádló munkakörének ellátásával összefüggésben tette, ezért cselekménye a Btk. 227. §-a (1) bekezdésének a) pontja szerint minősülő és büntetendő becsületsértés vétségének a megállapítására alkalmas.⁶⁹

A tettleges becsületsértés és a testi sértés elhatárolására az a helyes megoldás, hogy testi sértésnek tekintjük az emberi test ellen intézett olyan jogellenes támadást, amely a testi épséget vagy a szervezet harmonikus működését sérti.

A testi épség sérelmét nem jelentő, a szervezet működésében zavart nem okozó testet érintő támadások (ezek között pl. a hajljenyírás, a szakáll levágása stb.), ha a

⁶⁸ HORVÁTH – KERESZTI – MARÁZ – NAGY – VIDA (1999), 199–200.

⁶⁹ Vö.: BH 1988. 66.

társadalmi megbecsülést és az emberi méltóságot sértik, becsületsértésnek tekintendők.

Az ítélkezési gyakorlat ugyanis következetesen a testi épség megsértésének tekintti, ha az emberi testet érő külső behatás következtében a test külsején vagy belsejében elváltozás – a bőrt alkotó szövetek sérülése, zúzódása, jól látható véraláfutás stb. – keletkezik.⁷⁰

A sérülések jellegéből és az elkövetés körülményeiből lehet következtetni az elkövető szándékára.

„A testi sértés bűncselekményébe az azonos sértett sérelmére, azonos alkalommal elkövetett tetteges becsületsértés beolvad, így bűnhalmazat megállapításának nincs helye.”⁷¹

Feltétlenül ki kell emelni a rágalalmazásnál leírtakon kívül, hogy a rágalmazás és a becsületsértés szubszidiárius jellegét mutat egymással szemben.

E két bűncselekményt ezenkívül az is elhatárolja, hogy a rágalmazás csak tényállítással, tényhíreszteléssel vagy a tényre utaló kifejezéssel, a becsületsértés egyéb kifejezéssel vagy sértő cselekménnyel is megvalósítható.

A rágalmazásnak más előtt kell történnie, és míg a rágalmazás alapjául szolgáló tényállítás is csak becsületsértés lesz, ha csak a sértett hallja, vagy zárt levélben történik.

Amennyiben a becsület egységes akaratelhatározásból, két irányból szenved sérelmet, csak a rágalmazás megállapítására kerülhet sor.

Kivételt képez ez alól a szabály alól a rágalmazás és a tetteges becsületsértés.

E két bűncselekmény halmazati értékelése nem kizárt.

A halmazati kérdésekkel kapcsolatosan meg kell jegyeznünk: *„Az azonos sértett sérelmére, azonos alkalommal elkövetett rágalmazásba (és tettegesen elkövetett becsületsértésbe) a szóbeli becsületsértés beolvad; ezzel szemben a rágalmazást és tettegesen elkövetett becsületsértést bűnhalmazatban kell megállapítani.”⁷²*

A bűncselekmény *alanya* szerint elképzelhető, hogy valamilyen hivatali vagy katonai bűncselekmény valósul meg ugyanazon tényállásszerű magatartás elkövetésével, a passzív alany személye pedig valamely hivatalos személy elleni bűncselekmény megállapítására adhat alapot.

Így *„ha a feljelentés szerint a rendőr a hivatalos eljárása során valakit bántalmazott, ez a cselekmény magánvádas eljárás keretében könnyű testi sértésként, illetve tetteges becsületsértésként akkor sem bírálható el, ha az ügyész a hivatalos*

⁷⁰ Vö.: BH 1985. 89.

⁷¹ BH 1982. 123.

⁷² BH 1981. 48.

*eljárásban elkövetett bántalmazás vétsége miatt indított nyomozást, azért szüntette meg, mert magát a bántalmazást nem látta bizonyítottnak.*⁷³

Az ítélkezési gyakorlat szerint a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétségébe a (tettleges) becsületsértés vétsége „beolvad”, a könnyű testi sértés vétségét viszont szoros összefüggés mellett is – többletként – halmazatban kell megállapítani.⁷⁴ E vétség megvalósulásához ugyanis nem szükséges lenyűgöző, akaratot megtörő (rendszerint sérüléssel járó) erőszak; többnyire könnyű testi sértés okozása nélkül követik el.

A Legfelsőbb Bíróság határozata szerint azonban a tettleges becsületsértéssel egy időben tett szóbeli kijelentés nem értékelhető önálló szabálysértésként.

Az ítéleti tényállás szerint a terhelt azt mondta a sértettnek, hogy „*ne pofázz, kuss, mert a falhoz mázollak*”, majd megfogta a sértettet, és vállainál fogva neki-lökte a falnak.

Az adott tényállás mellett az a tevékenység, hogy a sértettet falhoz lökással fenyegette becsületsértő kijelentés hangoztatása mellett, majd fenyegetését betartva falhoz lökte: természetes egység, melynek két mozzanatát szétválasztani, szabálysértésként és vétségként értékelni nem lehet és nem felel meg a Btk. rendelkezéseinek.

A természetes egységet alkotó cselekményt a szabálysértések köréből az emeli ki, hogy azt a terhelt a Btk. 227. §-ának (2) bekezdésében írt módon követte el. Az ugyanakkor térben és időben azonos alkalommal elkövetett szabálysértés elveszti önálló jellegét.⁷⁵

A katonai bűncselekményekkel kapcsolatosan a Legfelsőbb Bíróság leszögezte: „*A katonák közötti függelmi viszony csak a Magyar Köztársaság Fegyveres Erői Szolgálati Szabályzatának a rendelkezéseivel összhangban jöhet létre; annak eldöntésénél, hogy a katona bűncselekménye miként minősül: katonai vagy nem katonai bűncselekmény-e – egyebek mellett – e szabályzat rendelkezéseit kell figyelembe venni.*”⁷⁶

A tényállás szerint a sorkatonai szolgálatot teljesítő tizedes vádlott részt vett az alakulat telephelyének tereprendezésén. A hivatásos állomány munkaidejének lejártával a vádlott vette át a munkahely-parancsnoki teendőket és a továbbiakban ő irányította az ott dolgozó sorkatonákat. E sorkatonák közül egy első időszakos honvéd nem kellő intenzitással végezte a feladatát, ezért őt a vádlott szabályszerűen magához szólította. A vádlott családi gondjai miatt a szokásosnál ingerültebb álla-

⁷³ BH 1995. 267.

⁷⁴ Vö.: BJD 8429.

⁷⁵ Vö.: BH 1981. 135.

⁷⁶ BH 1994. 66.

potban volt, és amikor a honvéd odament hozzá, a ruhájánál megragadta, megrázta, majd pedig a csúszós, sáros területen ellökte. A lökés következtében alárendeltje a sárba esett. A munka befejezését követően a vádlott és a többi katona az elhelyezési körletbe ment. A vádlott egy korábbi parancs alapján szobaparancsnok-helyettesi beosztást is ellátott, és ebben a szobában volt elhelyezve a sértett honvéd is. A szobában a tisztálkodás után a honvéd a fatüzeléses kályha mellett tűzifát vágott és a kályha fűtésével volt elfoglalva. E foglalatossága közben nem érhető dolgokat morgott maga elé. A szobában tartózkodó vádlottat felingerelte a honvéd magatartása, ebből fakadó felindultságában a sértetthez lépett és két alkalommal tenyérral arcul ütötte, majd a testénél és vállánál fogva is meglökte. Az ütések következtében a sértett testi sérülést nem szenvedett.

A honvéd a vádlott magatartása miatt magánindítványt terjesztett elő.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a vádlott és a sértett viszonyában a telephelyen végzett munka során érvényesült a függelmi viszony, így a vádlott magatartása – még ha az meg is felelt a tetteleges becsületsértés tényállásának – az alárendelt megsértése vétségét merítette ki.

A tetteleges becsületsértés és a hivatalos személy elleni erőszak elhatárolásánál a passzív alany személye az irányadó.

A hivatalos személy elleni erőszak során kifejtett erőszak – bármely elkövetési magatartás megvalósulása esetén – általában nem eredményezi a nyolc napon belül gyógyuló sérülés létrejöttét.

A hivatalos személy elleni erőszak és a könnyű testi sértés között nincs tehát olyan szükségszerű kapcsolat, amely miatt a testi sértési cselekmény beolvadna a hivatalos személy elleni erőszakba.

Következtetésképpen e két bűncselekményt bűnhalmazatban meg kell állapítani.

A tettegesen elkövetett becsületsértés a hivatalos személy elleni erőszak bűncselekményével halmazatban nem állapítható meg az alábbiak miatt:

„A hivatalos személy elleni erőszak bűncselekményének egyik külön elkövetési magatartása a hivatalos személynek jogszerű eljárása alatti, illetve e miatti bántalmazása. E bántalmazó magatartás lökésben, rúgásban, ütésben vagy más hasonló erőszakos cselekményben nyilvánulhat meg, melyek szükségszerűen együtt járnak a hivatalos személy testének támadó szándékú érintésével. Hasonló testi érintkezés jöhet létre a másik két elkövetési magatartás, vagyis a hivatalos személy erőszakkal való akadályozása vagy intézkedésre kényszerítése esetében is. Ezért a hivatalos személy elleni erőszak büntette és a becsületsértés vétségének említett alakzata esetén csak látszólagos alaki halmazat jön létre.”⁷⁷

⁷⁷ Vö.: BH 1988. 210.

Érdekes kérdés a becsületsértés és a garázdaság elhatárolása.

A garázdaság a köznyugalmat sérti, ám a kihívóan közösségellenes magatartás sokszor egybeesik a tetteges becsületsértés elkövetési magatartásával.

A garázdaság elhatárolásához a kihívó közösségellenesség, illetve a másokban megbotránkozás keltésére alkalmasság nyújt segítséget.

A nagy nyilvánosság és a garázdaságba a másokban megbotránkozás keltésre alkalmasságon keresztül implicite beépített nyilvánosság hasonló fogalmak.

A garázdaság tényállása azonban csak egy absztrakt alkalmasságot fogalmaz meg, nem szükséges, hogy a köznyugalmat sértő magatartás valóban mások előtt valósuljon meg.

A Legfelsőbb Bíróság a két bűncselekmény elhatárolása kapcsán a kihívó közösségellenesség hiányában állapította meg a tetteges becsületsértést és kifejtette: a „*garázdaság bűncselekmény fogalmi eleme – egyebek mellett – a kihívóan közösségellenes magatartás, kihívóan közösségellenesnek pedig a közösségi, a társadalmi együttélési szabályokkal nyíltan szembehelyezkedő, antiszociális jellegű magatartások tekinthetők*”.

A Legfelsőbb Bíróság az arcucsapást nem értékelte ekként, pusztán azt állapította meg, hogy e cselekmény a becsület csorbítására alkalmas.⁷⁸

Kimondta azt is, hogy „*nem garázdaságot, hanem tetteges becsületsértést valósít meg, aki anélkül, hogy magatartását a kihívó közösségellenesség jellemezné – mást nyilvános szórakozóhelyen itallal szándékosan leönt*”.⁷⁹

Az alábbi esetben ezzel ellentétben kihívóan közösségellenes magatartás került megállapításra.

A terhelt ittas állapotban ment be az étterembe, és mivel ittassága miatt nem szolgálták ki, zaklatni kezdte a vendégeket, ami miatt távozásra szólították fel. Az üzletvezető (magánvándló) ugyancsak többször felszólította a terheltet, hogy távozzék az étteremből, és mivel ennek a terhelt nem tett eleget, egy vendég segítségével őt a teraszra nyíló ajtóhoz vezette. Ekkor a terhelt a magánvándlót egy alkalommal arcul ütötte. A cselekményt az étteremben nagyobb létszámban tartózkodó vendégek is észlelték, és végül a terheltet a rendőrség segítségével távolították el.

A helyiségben tartózkodó mintegy nyolcvan személy a történeten megbotránkozott. A terhelt ezután még visszament a belső helyiségbe és tovább zaklatta az asztalnál ülő vendégeket, akik szintén kérték a terheltet, hogy távozzék el. A terhelt továbbra is a presszóban maradt és onnan végül a rendőrök távolították el.

⁷⁸ Vö.: BH 1985. 90.

⁷⁹ BH 1980. 280.

Ez a terhelti magatartás a Btk. 271. §-ának (1) bekezdésében meghatározott garázdaság vétségének megállapítására alkalmas, így téves a tetteges becsületsértés megállapítása.⁸⁰

A kegyeletsértés

„Az ember a társadalmi megbecsülést a társadalom érdekében végzett kötelesség teljesítéseivel, cselekedeteivel vívja ki, ez a megbecsülés azonban nem szűnik meg a halálával”⁸¹, így nincs ok arra, hogy a halott emlékének büntetőjogi védelmét megtagadjuk.

A törvény védelemben részesíti az ember jogalanyiségának megszűnése után a halott emlékét, a róla életében kialakult társadalmi értékítéletet is.

A becsület védelméről szóló 1914. évi törvény csak annyit mond, hogy: „A meghalt embernek, vagy emlékének meggyalázása vétség.”⁸²

A bűncselekmény jogi tárgyát illetően eltérőek voltak a felfogások.

Az egyik nézet szerint a meghalt ember meggyalázásával annak a családnak becsületén esik sérelem, amelyikhez az illető tartozott.⁸³

Elszigeteltként említi Angyal Pál a másik felfogást, melynek követői szerint a cselekmény a meghalt ember jó hírvének, becsületének sértésével valósul meg.

E csoporthoz sorolható a Csemegi Kódex megközelítése is, amely a holtak emléke ellen intézettnek minősíti a cselekményt.⁸⁴

Angyal említi egy olyan irányzatot is, amely szerint a kegyeletsértés a jogtárgy, ami vallási jelleggel bír és az elhalt hozzátartozóiban kel életre.

Magyarországon ezt a felfogást Finkey képviselte.⁸⁵

Végül Angyal utal még Heller Erikre is, aki két jogtárgy sértését ismeri fel a deliktumban, éspedig egyfelől a család becsületének, másfelől a kegyeletézés sérelmét.

Ezt támasztja alá az 1914. évi XLI. tv-cikk indokolása is, mely szerint „a meghalt emlékének tisztelete által érdekelt személyek kegyeletézés, sőt bizonyos mértékig ezeknek a becsülete” szenved sérelmet.⁸⁶

⁸⁰ BH 1982. 406.

⁸¹ KISS (1998), 434.

⁸² 1914. évi. XLI. T. cikk

⁸³ ANGYAL (1927) 58.

⁸⁴ Csemegi Kódex magyarázata.

⁸⁵ ANGYAL (1927), 58.

⁸⁶ HELLER ERIK: A becsület védelméről szóló 1914: 41. tc. (Budapest, 1914).

Angyal a Heller szerinti felfogáshoz csatlakozik azzal a korrekcióval, hogy semmiképpen sem lehet szó az elhalt ember jóhírnevének vagy becsületének sérelméről, mert e javak csak élő személyhez fűződnek. Ha viszont vannak az elhaltnak olyan hozzátartozói, akik az elhalttal bizonyos szociál-etikai egységet alkotva, az annak terhén kialakuló közvélemény során a hátrányos társadalmi értékelés káros hatásait érzik vagy szenvedik el, úgy nyilván ezeknek jóhírnevén, illetve becsületén esik csorba.⁸⁷

A meggyalázás, mint elkövetési magatartás már az 1914-es törvényben is szerepelt, amint azt már jeleztem. E törvény azonban nem utalt a becsületsértés és rágalmazás elkövetési magatartásaira, ezt a tulajdonképpeni hiányosságot pótolja a jelenleg hatályos megfogalmazás, amely a meggyalázás módjaként a 226. vagy a 227. §-ban meghatározott módon való elkövetést jelöli meg.

A BHÖ és az 1961. évi V. törvény is hasonlóképp szabályozta a halottnak vagy emlékének meggyalázása miatti büntetendőséget.

A halottnak (meghalt embernek) vagy emlékének meggyalázása a rágalmazásban és a becsületsértésben foglalt megkülönböztetés szerint volt büntetendő.

A Btk. 228. § szerint: „*Aki a halottat vagy emlékét a 226. vagy a 227. §-ban meghatározott módon meggyalázza, vétséget követ el, és az ott meghatározott büntetéssel büntetendő.*”

Jogi tárgya a halott, a halott emlékéhez kapcsolódó társadalmi megbecsülés és a hozzátartozók kegyeletérzése.⁸⁸

A bűncselekmény elkövetési tárgya a halott teteme, vagy a halott emlékére vonatkozó kegyeleti tárgyak (sírhely, urna, síremlék, kereszt, koszorú stb.). A bűncselekmény azonban a halott emléke, jó hírneve, megbecsülése vonatkozásában elkövetési tárgy nélkül is megvalósul.⁸⁹

A sértett tulajdonképpen nem a halott ember, hiszen az már nem személy, a tulajdonságairól, magatartásáról a társadalmi környezetében kialakult értékítélet csupán az emlékéhez fűződik, így az emléke ellen elkövetett támadás nem őt sérti.

Az elkövetési magatartás a rágalmazásnak, illetve becsületsértésnek megfelelő módokon *a halott, vagy a halott emlékének meggyalázása*.⁹⁰

A törvény szövegéből következően ezen olyan cselekmény értendő, amely – ha élő személy ellen követték volna el – rágalmazásként vagy becsületsértésként lenne büntetendő.⁹¹

⁸⁷ ANGYAL (1927), 58–59.

⁸⁸ KISS (1998), 512.

⁸⁹ VIDA (1999), 205.

⁹⁰ VIDA (1999), 205.

⁹¹ KISS (1998), 434.

Azaz, az elkövető a becsület csorbítására alkalmas tény állításával, híreszteléssel, ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használatával, avagy becsület csorbítására alkalmas kifejezés használatával – mint elkövetési magatartással – meggyalázza a halott emlékét.⁹²

Megvalósulhat ez a cselekmény a halott emlékének ápolására szolgáló síremlék, urna, emléktábla stb. megrongálásával, szédülésével, bemocskolásával is, sőt, az elhalt sírjára helyezett virágok széttépésével és szemétkébe dobásával is.⁹³

A kegyeletsértés elkövetési magatartásának *tipikus megvalósulási esetei* a meggyalázó tartalmat magukba foglaló tetteges formák: a sírhely, a síremlék, urna, emléktábla feldúlása, megrongálása, bemocskolása, gyalázkodó jellegű feliratok, jelzések elhelyezése, vagy a síron levő koszorú, virág széttépése, letaposása stb.

A kegyeletsértés egyik megvalósulási módját mutatja be a Legfelsőbb Bíróság döntése. Eszerint: „Az elhalt sírjára helyezett virágok széttépésével és szemétkébe dobásával az elkövető a kegyeletsértés vétségét valósítja meg.”⁹⁴

Ebben az esetben a vádlott naponta megjelent a katolikus temetőben és itt a nap folyamán elfogyasztott általában 3 liter bort. A vádlott azért választotta az italozásnak ezt a módját, mert rendőri felügyelet alatt állt és tilos volt a számára nyilvános helyen szeszes italt fogyasztani, valamint a lakásán a szülei is elleneztek a szeszes ital fogyasztását. A vádbeli napon a vádlott a délelőtti órákban a temetőben tartózkodott és itt egy síremléken elhelyezett 4 szál, kb. 100 forint értékű szegfűt a síron levő vázából elvett, a virágok szárait eltördelte, majd a virágcsokrot a sír közelében egy szemétrakás tetejére dobta.

A néhai nevelt fia kegyeletsértés vétsége miatt joghatályos magánindítványt terjesztett elő, kérve az elkövető megbüntetését.

Tekintettel arra, hogy a kegyeletsértés vétségét az követi el, aki a halottat vagy emlékét a Btk. 226. vagy 227. §-ában meghatározott módon meggyalázza, a bíróság szükségesnek látta annak indoklását, hogy a hivatkozott törvényhelyekben írt elkövetési magatartások közül melyik minősül jelen esetben olyannak, amely a halott emlékének meggyalázásához vezetett.

A bíróság álláspontja szerint a bűncselekmény a Btk. 227. §-ának (2) bekezdésében írt elkövetési magatartással valósult meg.

A „tetteges” becsületsértés elkövetéséhez ugyan a sértett testét érintő olyan behatás szükséges, amely a társadalmi megbecsülés és az emberi méltóság megsértésére alkalmas, figyelemmel azonban arra, hogy a kegyeletsértés esetén a sértett már nem élő személy, ez az érintés, behatás, amely a becsület csorbítását célzó tényke-

⁹² BH 1998. 212.

⁹³ BH 1988. 217.

⁹⁴ BH 1988. 217.

dés, átvetődik arra a tárgyra, amely a halott emlékét, az azt képviselő kegyeletet van hivatva képviselni.

Jelen esetben az elhalt sírjára helyezett virágok az iránta érzett kegyelet képviselői voltak, azt fejezték ki, hogy az életben maradtak az általuk nyilván megbecsült ember emlékének ezzel a gesztussal adóznak.

A vádlott ezen virágok széttépésével és szemétre szórásával így ezt a jelképet gyalázta meg, ezért a kegyeletsértés vétségét elkövette.

A becsületsértésre alkalmasság ismerve a kegyeletsértés vonatkozásában is felmerülhet.

Az adott ügyben a bíróság a feljelentés és a személyes meghallgatás adatai alapján a kegyeletsértés vétsége miatt a terheltek ellen indított büntetőeljárást bűncselekmény hiányában megszüntette.

A magánvádló egy napilapban megjelent „Büntelen tettesek – két ítélettel” című újságcikkben írtak miatt tett feljelentést az I. r. terhelttel, az újságcikk szerzőjével és a II. r. terhelttel, az újságcikkben nyilatkozó történéssel szemben.⁹⁵

„*A magánvádló – a cikkben szereplő és időközben elhunyt személy unokája – a feljelentésében a kegyeletsértés vétségét egyfelől abban látta megvalósultnak, hogy a cikk az 1950-es ítéleti tényállást ismerteti, azt viszont nem tartalmazza, hogy a Legfelsőbb Bíróság törvényességi határozata a tényállást megalapozatlannak találta, mert nem nyert bizonyítást, hogy a nagyapja a bűncselekményt elkövette volna. Másfelől rágalmozó tartalmúnak, ezáltal kegyeletsértőnek tartotta a II. r. terheltnak a cikkben szereplő azt a kijelentését, amely szerint: »ezek a cselekmények egy kor jellegzetes büntettei; a tetteseket a jog felmentheti, de erkölcsileg mindenképpen bűnösök maradnak«, továbbá a cikknek azt a részletét, amely szerint »ha egy háborús bűnös esetében a bíróság 30 évvel ezelőtti eljárási szabályt sértett az ítélkezéskor, de úgy, hogy a valós tényeket nem változtatta meg, tehát a bűnösök valóban elkövették a bűnt...«.*” Végezetül rágalmozó tartalmú tényállításként értékelte a magánvádló az újságcikk címét is.

A négy hasábbbá szedett újságcikk középső részén keretbe foglalva, eltérő betűformával és betűvastagsággal, külön nem szignózott, tartalmi összefoglalás található a Legfelsőbb Bíróság elnökségi tanácsának törvényességi óvás eredményeként hozott három olyan határozatáról, amelyekkel az elnökségi tanács felmentette a korábban háborús büntett, illetve népellenes büntett miatt elítélt személyeket. A korábban elítélt, majd felmentett személyek családi nevét egyébként a szöveg nem tartalmazza, abban csak a családi név kezdőbetűje van feltüntetve. Egyebekben az újságcikk bekeretezett szövegen kívüli része a nagyapa nevét nem említi, de a bekeretezett részben ismertetett eset egyetlen vonatkozását sem hozza fel.

⁹⁵ BH 1998. 212.

Kitért viszont a cikk a II. r. terhelt történelmi véleményének az ismertetésére, amelyet „*a bírósági iratok átvizsgálása alapján*”, de „*a Legfelsőbb Bíróság dokumentumait más szempontból értékelve*” alakított ki. A II. r. terheltnek tulajdonított vélemény szerint a háborús és népellenes bűncselekmények a kor jellegzetes bűncselekményei voltak; a tetteseket a jog felmentheti, de erkölcsileg mindenképpen bűnösök maradnak; nem jogi kategóriákban gondolkodva ugyanis ezekre a büntetésekre nehéz felmentést találni, mert ezek a cselekedetek „*az emberi lélek eldurvulásának a jelei, igenis háborús büntettek közé tartoznak*”. Ugyanakkor – ismerte el a történész – „*a világháború után futószalagon születtek ítéletek, s az »osztályharc éleződésével« a volt hadsereg tisztjei közül minél többet igyekeztek elítélni, sokakat ártatlanul*”.

Foglalkozott az újságcikk más személyek véleményének az ismertetésével is. Az egyik nyilatkozónak tulajdonított vélemény szerint: „*Megválaszolhatatlannak tűnő az a kérdés, ha például egy háborús bűnös esetében a bíróság 30 évvel ezelőtti eljárási szabályt sértett az ítélezéskor, de úgy, hogy a valós tényeket nem változtatta meg, tehát a bűnösök valóban elkövették a bűnt, szabad-e évtizedek múltán hozzányúlni az ítélethez.*”⁹⁶

A jogerős ügydöntő határozat ellen a magánvádló nyújtott be felülvizsgálati indítványt, mert – álláspontja szerint – a büntető anyagi jog szabályainak a megsértésével történt a büntetőeljárás megszüntetése.

Lényegileg megismételte az újságcikknek az általa kegyeletsértőnek tartott részeit azzal az érveléssel, hogy azok valótlan tényállítások, amelyekből okszerűen következik a terhelt bűnössége.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a felülvizsgálati indítvány nem alapos: „*Helyesen állapították meg az eljáró bíróságok, hogy a büntetőeljárás alapját képező újságcikk címében, szövegében, annak a magánvádló által kifogásolt részeiben a kegyeletsértés törvényi tényállásának ezek az elemei nem ismerhetők fel. Helyesen utalt a másodfokú bíróság végzése arra is, hogy csak a használt kifejezések objektív értelmezése, az azokkal kapcsolatban kialakult általános társadalmi felfogás alapján dönthető el: bizonyos tény vagy tények állítása alkalmas-e a becsület csorbítására. Ennek a kérdésnek a megítélése szempontjából a sértettnek a kijelentésekhez fűződő érzelmi viszonyából adódó egyéni megítélése valójában közömbös. A nem gyalázkodó hangvételű véleménynyilvánítás, kritika – függetlenül annak a tartalmától – nem teszi lehetővé a rágalmazás vagy a becsületsértés megállapítását, ezáltal a kegyeletsértés vétségének a megállapítását sem. Az I. r. terheltnek az a magatartása pedig – ha egyáltalán ő volt a Legfelsőbb Bíróság szóban forgó döntéseit*

⁹⁶ BH 1998. 212.

ismertető, keretbe foglalt cikkrészlet szerzője –, hogy a korábbi bűnösséget megállapító, majd az utóbb hozott felmentő határozat tartalmát az újságban tényyszerűen közzétette, sem a rágalmazás, sem a becsületsértés törvényi tényállását nem meríti ki, ennél fogva kegyeletsértés bűncselekményeként sem értékelhető. A közfelfogás szerint egy büntetőeljárásról való olyan tájékoztatás, amely a vádak alól történő felmentés okára is kitér, a becsület csorbitására nem alkalmas tényállítás vagy híresztelés. Helyesen állapították meg az eljáró bíróságok, hogy az ítéletek tartalmának az újságban történt közlésével bűncselekmény nem valósult meg.

*A Legfelsőbb Bíróság – a felülvizsgálati indítványnak a tartalmára figyelemmel – a vizsgálata körébe vonta azt is, hogy az újságcikk címében történt-e olyan tényállítás, amely önmagában alkalmas a kegyeletsértés bűncselekményének a megállapítására.*⁹⁷

A bűncselekmény befejezett a meggyalázó magatartás kifejtésével.

A tényálláshoz eredmény nem tartozik, a kísérletnek nincs gyakorlati jelentősége.⁹⁸

A bűncselekmény elkövetője tettesként bárki lehet, a meghalt személy hozzátartozója is.⁹⁹

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

A halmazati kérdések körében kiemelendő, hogy „(ha) a vádlott a temetőben levő síremlékeket megrongálja, magatartása a rongáláson túlmenően a kegyeletsértés vétségét is megvalósítja”¹⁰⁰.

⁹⁷ BH 1998. 212.

⁹⁸ VIDA (1999), 206. és KISS (1998), 512.

⁹⁹ VIDA (1999), 206.

¹⁰⁰ BH 1982. 321.